
Tekijä Veera Kortelainen

Työn nimi Kuinka hyödyntää ”väärin tekemistä” kirjainmuotoilun inspiraation lähteenä

Laitos Median laitos

Koulutusohjelma Visuaalisen viestinnän muotoilu

Vuosi 2019

Sivumäärä 69

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni tutkii inspiroitumisprosessia kirjainmuotoilun alalla, jolla luovan tekemisen yhdistäminen alan säännönmukaisiin on ollut minulle hankalaa, vaikka kiinnostus kirjainmuotoilua kohtaan onkin ollut suuri. Näistä lähtökohdista toteutin opinnäytetyöni produktiona käsialakirjoituksen pohjalta piirrettyä display-tyyliset kirjainmallit. Taustatutkimuksessa tarkastelen käsialakirjoituksen opetusta ja tekijöitä, jotka vaikuttavat persoonallisen käsialakirjoituksen syntyyn, sekä analysoin produktiota varten keräämiäni käsialanäytteitä. Opinnäytetyöni nostaa esiin kysymyksen siitä, onko kirjainmuotoilun alalla ja opetuksessa vallitseva sääntöuskollisuus enää hyvästä, kun se tapahtuu luovuuden kustannuksella.

Avainsanat kirjainmuotoilu, kirjaintyyppi, käsialakirjoitus

Kandidaatin opinnäytetyö:

Virheiden tarkastelu **kirjainmuotoiluprojektin lähtökohtana**

– Käsialan pohjalta piirretyt
display-tyyliset kirjaimet

Veera Kortelainen
Taiteen kandidaatin opinnäytetyö
Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Median laitos
Visuaalisen viestinnän muotoilu
Kevät 2019

Kiitos:

Ville Kortelainen

Käsialasi lainaamisesta

Arttu Kortelainen

Käsialasi lainaamisesta

Penni Osipow (<3)

Kaikesta.

Anni Tolvanen

Opponoinnista

Aliisa Perikangas

Valopöydän lainaamisesta

Vojtech Koci

For introducing me some
Czech type design(ers).

Sisällysluettelo

Tutkimuskysymys	5
Käsiteluettelo	7
Johdanto	8
Taustatutkimus	
1. Käsinkirjoituksen opetus peruskoulussa	10
2. Mallikirjainten historiaa	12
3. Koehenkilöiden käsialanäytteet	20
4. Kirjainmuotoilun perusteet	26
Produktio	
1. Lähtökohdat	36
2. Toteutus	40
3. Valmis produktio: <i>Käsialaan pohjautuvan display-fontin kirjainmallit</i>	49
Johtopäätökset ja reflektointi	64
Lähteet	68

Tutkimuskysymys:

***Kuinka hyödyntää
"väärin tekemistä"
kirjainmuotoilun
inspiraation lähteenä
unohtamatta kirjain-
muotoilun säännön-
mukaisuuksia***

– Käsialan pohjalta piirretyt
display-tyyliset kirjaimet

Käsiteluettelo

Display-tyylinen kirjaintyyppi

Vahvasti personoitu, ei leipätekstin tuottoon suunniteltu kirjaintyyppi. Tietoisesti erikoisuutta tavoitteleva, usein otsikoissa käytetty kirjaintyyli.

Päätteellinen kirjaintyyppi

Kirjaintyyppi, jossa näkyy kalligrafisten kirjoitusvälineiden vaikutteet kirjainten päätteissä, eli kirjaimen kirjoitussuunnan mukaisessa lopetuspisteissä näkyvät viivat/viuhkat.

Esimerkki: **Päätteellinen**

Päätteetön kirjaintyyppi

Päätteellisen kirjaintyyppin vastakohta, jossa kirjaimen kirjoitussuunnan mukaisessa lopetuspisteessä viiva pysähtyy tasaisesti, eikä sitä päätetä viivaan/viuhkaan.

Esimerkki: **Päätteetön**

Mallikirjaimet

Kirjoitustaidon opetuksen apuvälineenä käytettävät kirjainmallit.

Kaunokirjoitus

Käsinkirjoitustyyli, jossa kirjainten yhdistäminen toisiinsa näiden päätteitä myötäillen tuottaa yhtenäistä sidosteista tekstiä.

Virhe ja väärin (tekeminen)

opinnäytetyöni kontekstissa

Puhuessani virheistä ja väärin tekemisestä opinnäytetyössäni viitataan mainitun mukaisesti joko a) perusopetuksen mallikirjaimiston mukaisten kirjainten piirtämiseen liittyvien sääntöjen/ohjeiden laiminlyöntiä tai b) kirjainmuotoiluun liittyvien kirjainten piirtämiseen liittyvien sääntöjen/ohjeiden laiminlyöntiä.

Gemena

Pieni kirjain (a)

Versaali

Iso kirjain (A)

Lettering (letteröinti)

Vapaalla kädellä piirtäen (siveltimellä, tussilla jne) tehtyä kirjainmuotoilua. Englanninkielinen termi, joka on vakiintunut myös suomenkieliseen alan sanastoon.

Johdanto

Koko tähänastisen opiskeluaikani olen paininut eniten kirjainmuotoiluun liittyvien tehtävänantojen kanssa, vaikka graafisen suunnittelun eri osa-alueista kirjainmuotoilu on alusta alkaen kiinnostanut minua eniten.

Heti kirjoittamaan opittuani aloin kehitellä itselleni erilaisia käsi-aloja ja tuntui, että tapoja piirtää sama kirjain oli loputtomasti. Silti yliopistossa ensimmäisen kirjainmuotoiluun liittyvän tehtävänannon äärellä en keksinyt kertakaikkisesti mitään.

Luulen, että syy tälle on ollut se millaisena kirjainmuotoilu on esittäytynyt – monimutkaisena, matemaattisena ja etenkin erittäin sääntöuskollisena prosessina. Siis täysin päinvastaisessa valossa kuin omat ensikosketukseni kirjainmuotoiluun.

Opinnäytetyöni tavoitteena on pyrkiä eroon kirjainmuotoilun sääntöuskollisuuden aiheuttamasta kykenemättömyyden tunteesta, ja kehittyä kirjainmuotoilussa vapaan kokeilun avulla. Näiden lähtökohtien pohjalta tutkin opinnäytetyössäni kuinka kirjainmuotoilun kaltaisella sääntöuskollisella alalla väärin tekemistä ja virheellisyyttä voi hyödyntää inspiraation ja luovan tekemisen lähteenä.

Opinnäytetyöni produktiona toteutan käsialakirjoituksen pohjalta piirretyt display-tyyliset kirjainmallit, joiden inspiraationlähteenä hyödynnän käsialanäytteiden persoonallisia, kirjainmuotoilun säännöstön mukaan virheiksi tulkittavia, piirteitä. Samalla haluan nostaa esiin kysymyksen siitä, onko kirjainmuotoilun kaltaisella sääntöuskollisella alalla hyväksyttävää hyödyntää väärin tekemistä inspiraationlähteenä. Haluan myös kyseenalaisraa kirjainmuotoilun opetuksessa usein esiin nousevaa ajatusta siitä, että sääntöjen noudattaminen on tärkeämpää kuin luovat ratkaisut.

Käsialakirjoitus on jo sellaisenaan oma kirjaintyyppinsä ja kirjainmuotoilun alalla se voitaisiin luokitella display-tyyliseksi kirjaintyyppiksi. Samoin kuin kirjaintyyppit pohjautuvat piirtovälineen piirtokulmasta ja terän muodosta luontaisesti syntyviin muotoihin, pohjautuu käsialakirjoitus perusopetuksen mallikirjaimistoon. Molemmissa näkyy ajalleen ominaiset piirteet kirjoitusvälineen vaihduttua nykyaikaisempaan ja mallikirjaimiston uudistuttua aikaansa vastaavaksi. Erottava tekijä on display-tyylisten kirjaintyyppien tietoinen tyylittely ja personointi, kun taas käsialakirjoituksen persoonalliset piirteet syntyvät usein itsestään käsialakirjoituksen kehittyessä.

Käsialakirjoitusta on mahdollista tyylitellä myös tietoisesti, mutta keskityn opinnäytetyössäni tutkimaan käsialaan tiedostamatta syntyneitä persoonallisia piirteitä. Tämän vuoksi käytän produktiossani apuna kahta koehenkilöä joiden käsialanäytteisiin produktioni lopputulos pohjautuu. Koska tarkastelen opinnäytetyössäni läheisesti nimenomaan käsialakirjoitusta tulen toteuttamaan produktioni käsin piirtäen. Virheellisyyden sallivan käsin tekemisen avulla toivon pääseväni eroon omasta kirjainmuotoilullisesta ahdistuksestani ja produktion toteuttamisen myötä toivon myös pystyväni suhtautumaan kirjainmuotoiluun vapautuneemmin ja näin kehittymään siinä.

1. Käsinkirjoituksen opetus peruskoulussa

Luku- ja kirjoitustaitoa opetetaan suomalaisessa peruskoulussa opetussuunnitelman mukaisesti ensimmäisellä -ja toisella luokalla.

Opetussuunnitelman mukaiseen käsinkirjoituksen opetukseen kuuluu harjoituksia, joissa oppilas opettelee oikean kynäotteen ja kokonaisvaltaisen kirjoitusasennon, sekä harjoittelee silmän ja käden koordinaatiota. Lukutaidon sekä sanojen ja lauseiden tuottamiskyvyn kehittyessä oppilas opettelee oikeinkirjoituksen perussäännöt kuten sanavälit, tavutuksen sekä isojen alkukirjainten ja lopetusmerkkien oikeaoppisen käytön.¹

Opetussuunnitelman oppimistavoitteiden mukaisesti 1- ja 2. luokan aikana oppilas oppii ilmaisemaan itseään kirjallisesti niin, että hän selviää arkielämän kirjoitustilanteista ja osaa ilmaista omia ajatuksiaan kirjoittamalla. Tällaisen kirjallisen ilmaisun ulkoasu on sujuvaa - lauseet aloitetaan isoilla kirjaimilla ja päätetään lopetusmerkkeihin sekä käsin kirjoittaessa kirjaimet sidotaan toisiinsa oikeaoppisesti.¹

Tämän pohjalta voidaan todeta, että teknisesti sujuvaan käsin kirjoittamiseen tarvittavat taidot opitaan peruskoulun ensimmäisen ja toisen luokan aikana, minkä jälkeen käsialaan alkaa muodostumaan persoonallisia piirteitä kirjoitustaidon kehittyessä. Kahden perusopetusvuoden jälkeen käsinkirjoituksen tulisi siis olla jo tasolla, jolloin kirjoittaminen on muuttunut ajatustyötä vaativasta teknisestä suorittamisesta ilmaisun välineeksi. Käsin kirjoittaessaan oppilaan ei siis enää toisen luokan jälkeen tarvitsisi keskittyä kirjainmuotojen piirtämiseen, vaan ainoastaan oikeinkirjoituksen ja sanallisen ilmaisun hiomiseen.

Kirjainmuotojen ja käsinkirjoittamisen oppiminen perustuu käden ja silmän sujuvaan koordinaatioon. Tämän takia perusopetuksessa tehdään kirjainmuotojen oppimista edistäviä muotojen jäljennys- ja täydennysharjoituksia, joissa oppilas seuraa käsin piirtäen erilaisten muotojen ääriviivoja tai täydentää näitä. Näitä harjoituksia tehdään ennen kirjainmuotojen opettelua.² Käsinkirjoituksen opetus aloitetaan samanlaisella muotojen jäljentämisellä, mutta muotojen sijasta harjoituksissa käytetään opetushallituksen hyväksymiä mallikirjaimia (ent. tyyppikirjaimet). Mallikirjaimet ovat kirjainmuotoilijoiden tai kalligrafien piirtämät aikaansa vastaavat kirjainmallit³ joita oppilaat jäljentävät käsin piirtäen mallikirjainten ääriviivojen päälle⁴. Silmän ja käden koordinaation kehittyessä mallikirjainten ääriviivoista luovutaan, ja näin oppilas oppii piirtämään kirjainmuodot myös ilman mallikirjaimia.⁵

Jotta kirjoitustaito voi kehittyä kahden ensimmäisen perusopetusvuoden aikana tekniikan harjoittelemisesta kirjallisen ilmaisun

harjoitteluun, on peruskoulun ensimmäisellä luokalla käytössä yksinkertaiset tekstauskirjaimet.⁶ Tekstauskirjoituksen opeteltuaan oppilas kykenee ensimmäisen perusopetusvuoden jälkeen ilmaisemaan itseään kirjallisesti opittuaan tähän vaadittavan teknisen taidon. Tämän jälkeen oppilas siirtyy harjoittelemaan sanojen muodostamista ja oikeinkirjoitusta sekä hiomaan käsialakirjoituksen ulkonäköä.

Tekstauskirjoituksen oppimisen jälkeen peruskoulun toisella luokalla oppilaat harjoittelevat sidoskirjoitusta (ts. kaunokirjoitus) jonka pohjana käytetään sidosteisia mallikirjaimia.⁷ Nämä mallikirjaimet ovat muotokieleltään aiemmin opittujen tekstauskirjainten kaltaisia mutta kirjaimiin on piirretty päätteet. Sidosteisten mallikirjainten on tarkoitus sujuvoittaa käsialakirjoitusta ja kohentaa käsialan ulkonäköä.⁸ Myös toisella luokalla sidoskirjoituksen opetus aloitetaan jäljentämisharjoituksilla.⁹ Sidoskirjoituksen perusteiden opetuksen myötä oppilaalle alkaa käsin kirjoituksen lisääntyessä muodostumaan henkilökohtainen käsiala.¹⁰

Perusopetuksen mallikirjaimia päivitetään säännöllisesti käsin kirjoituksessa ja tekstin tuotannossa tapahtuneiden muutosten mukaan.¹¹ Sidoskirjoituksen opetuksesta päätettiin luopua kokonaan vuonna 2016 voimaan tulleen mallikirjainuudistuksen myötä.¹² Nykyisin suomalaisessa peruskoulussa opetetaan siis enää vain tekstauskirjoitusta ensimmäisellä luokalla.

1 Opetushallitus 2004, 46-48

2 WSOY Oppimateriaalit 2001, Salainen Aapinen (2. Uudistettu painos)

3 Opetushallitus 2016 (edu.fi)

4 WSOY Oppimateriaalit 2001, Salainen Aapinen (2. Uudistettu painos)

5 WSOY Oppimateriaalit 2001, Salainen Aapinen (2. Uudistettu painos)

6 Opetushallitus 2004, 46-48

7 Opetushallitus 2004, 46-48

8 Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä 2000, Käsinkirjoittaminen vuonna 2000-esite

9 WSOY Oppimateriaalit 2001, Salainen Aapinen (2. Uudistettu painos)

10 Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä 2000, Käsinkirjoittaminen vuonna 2000-esite

11 Opetushallitus 2016 (edu.fi) Äidinkielen opetussuunnitelma ja oppimateriaalit

12 Opetushallitus 2016 (edu.fi) Äidinkielen opetussuunnitelma ja oppimateriaalit

2. Mallikirjainten historiaa

Perusopetuksen mallikirjaimet on muotoiltu niin, että käsinkirjoituksen oppiminen olisi mahdollisimman vaivatonta. Käsinkirjoituksen opetuksessa ja oppimisessa tärkein oppimistavoite on sujuva ja selkeä käsiala. Mallikirjainten muotokielen tulee tukea tätä tavoitetta mutta mahdollistaa myös persoonallisten piirteiden kehittyminen käsialaan. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi parhaaksi ratkaisuksi on koettu kahden erilaisen mallikirjaimiston hyödyntäminen oppimisen eri vaiheissa. Tekstauskirjoitus on tarjonnut perustan kirjoitustaidolle ja sidoskirjoitus tukenut käsialan kehitystä.¹³

Mallikirjaimia on uudistettu säännöllisesti vastaamaan aikaansa. Käytännössä tämä on tarkoittanut mallikirjainten yksinkertaistamista; kaunokirjoituksesta siirryttiin ensin tekstauksen ja kaunon yhdistelmää muistuttaviin mallikirjaimiin ja lopulta pelkkiin tekstauskirjaimiin.

1930-luku

Ensimmäiset viralliset mallikirjaimet, silloiselta nimeltään tyyppikirjaimet, ovat arkkitehti **Toivo Salervon** käsialaa ja ne otettiin virallisesti käyttöön Kouluhallituksen hyväksymänä vuonna 1932. Salervon tyyppikirjaimet ovat tyyliltään perinteistä kaunokirjoitusta.

1930-luvun tyyppikirjaimissa on jopa kalligrafisia¹⁴ ja kyrillisistä aakkosista johdettuja piirteitä. Sidokset on piirretty kaikkiin kirjaimiin ja osa sidoksista tuntuu vähintäänkin epäluonnollisilta, jopa epäloogisilta. Useiden kirjainten sidokset ovat liioitellun pitkiä ja esimerkiksi u- ja n-kirjainten sidokset ovat toistensa vastakaaret. Vastakkaisten kaarien vuoksi näiden toisiinsa sitominen päätteitä noudattaen tuntuu pakotetulta.

Salervon tyyppikirjaimissa on perinteiselle kaunokirjoitukselle tyypillisesti vahvasti erottuva kallistus. Versaalikirjaimissa on useita ylimääräisen oloisia yksityiskohtia kuten H, K- ja R-kirjainten ylimääräiset koukerot kirjainten piirtosuunnan mukaisissa aloitus- ja lopetuspisteissä.

Nykyisen opetussuunnitelman mukaan käsialakirjoituksen on tarkoitus tukea, mutta ei liiallisesti ohjailla persoonallisen käsialan kehitystä.¹⁵ Tämän huomioon ottaen tuntuu, että näissä 1930-luvun tyyppikirjaimissa käsialaan usein luontaisesti kehittyvät piirteet on jo lisätty jo tyyppikirjaimistoon. Silmukkamaiset alapäätteet ja esimerkiksi versaali L-kirjaimen alakulman piirtäminen silmukkana ovat piirteitä jotka syntyvät käsialaan luonnostaan kirjoitustaidon kehittyessä. Voisikin olettaa, että jo valmiiksi koristeellisten tyyppikirjainten pohjalta opittuun käsialaan syntyy helposti ylimääräinen yksityiskohtien kerros, joka sekavoittaa käsialan yleisilmettä.

¹³ Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä 2000, Käsinkirjoittaminen vuonna 2000-esite

¹⁴ Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä 2000, Käsinkirjoittaminen vuonna 2000-esite

¹⁵ Opetushallitus 2016 (edu.fi)

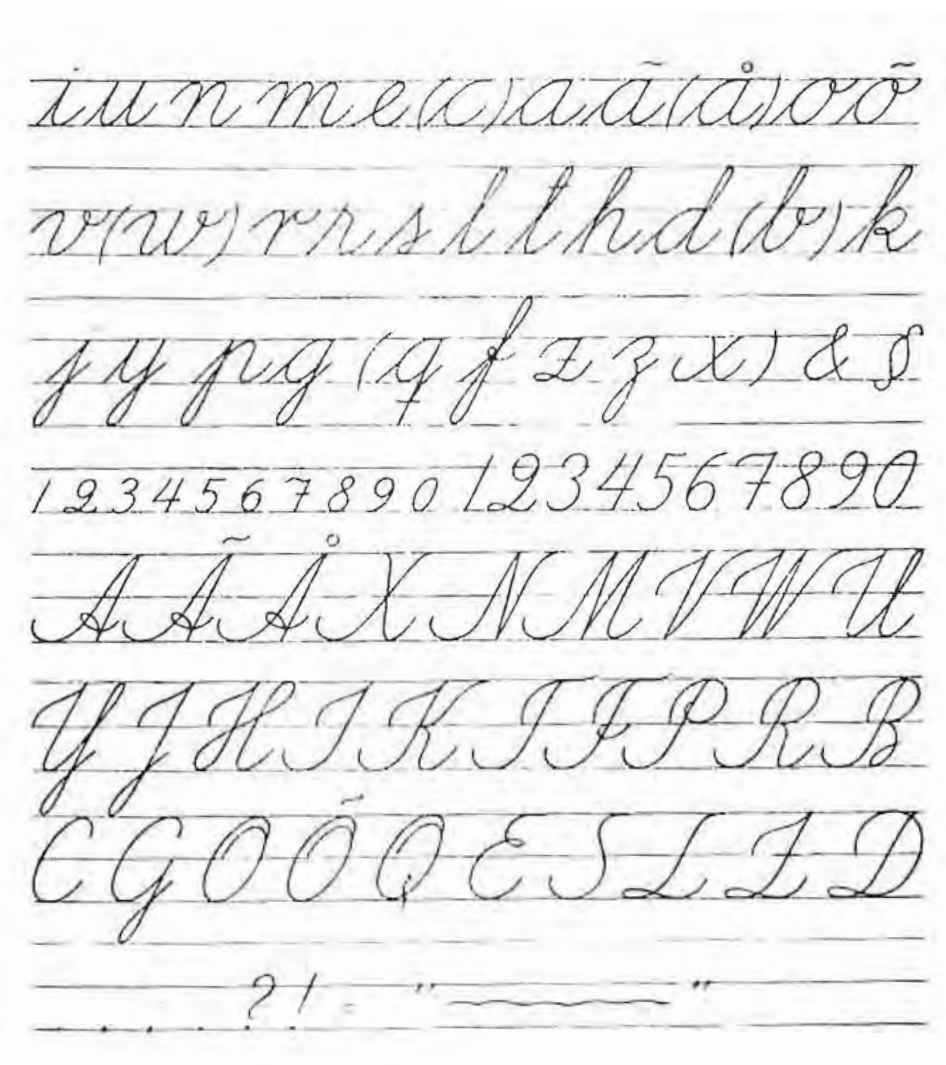

Kuva 1: Ilta-Sanomat.
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

1950-luku

1950-luvulla tyyppikirjaimistoa päivitettiin. Kirjainten yleinen muoto kieli säilyi samanhenkisenä kuin edeltäjässään mutta esimerkiksi kirjainten sidoksia on lyhennetty. Useissa kirjaimissa on edelleen ohjailevia piirteitä jotka todennäköisesti kehittyisivät käsialaan myös luonnollisesti kirjoitusnopeuden kasvaessa. Tästä esimerkkejä ovat versaali O, Ö- ja Q-kirjaimet, jotka eivät perustu puhtaaseen pyöreään muotoon vaan jo tyyppikirjaimistossa näiden yläkaari ohjeistetaan jättämään auki. Gemena u- ja n-kirjainten päätteet yhdistyvät jo luonnollisesti toisiinsa, sillä päätteiden lyhennyksen myötä kaaret myötäilevät toisiaan.

1950-luvun tyyppikirjaimia on selkeytetty, mutta ne ohjailevat edelleen koristeellisuuteen. Näiden 1950-luvun tyyppikirjainten pohjalta opittu käsiala voi harjaantuessaan muistuttaa hyvinkin paljon 1930-luvun tyyppikirjaimistoa.

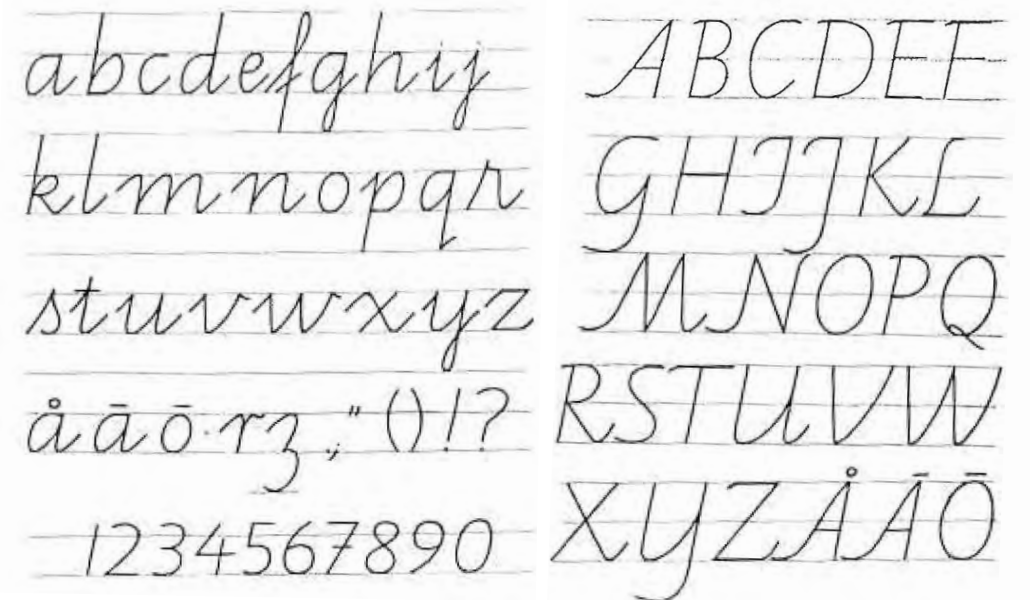
Kuva 2: Ilta-Sanomat.
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

1980-luku

Graafikko ja kalligrafi **Toivo Heiskasen** 1980-luvulla uudistamat tyyppikirjaimet¹⁶ ovat shokeeraavan erilaiset kahteen aiempaan tyyppikirjaimistoon verrattuna. Toivo Heiskasen tyyppikirjaimisto on muotokieleltään jo huomattavasti pystympi kuin edeltäjänsä. Pysty- ja vaakasuuntaiset poikkiviivat on piirretty jo selkeämmin suoriaksi viivoiksi sekä joitakin yksittäisten kirjainten päätteitä poistettu. Nämä muutokset kirjainmuodoissa vievät mallikirjaimia kauemmas kaunokirjoituksesta ja kohti tekstauskirjaimia.

Päätteiden poistaminen joistakin kirjaimista on voinut vähentää ”tuplapäätteiden” esiintymistä kun kirjaimia sidotaan toisiinsa. Kullekkin kirjoittajalle syntyy myös helpommin oma, luonnollinen tapasitoa kirjain seuraavaan kun pakotettuja päätteitä on vähemmän.

1950- ja 80-luvun mallikirjainten välillä tapahtui valtava harppaus kohti päätteetömiä mallikirjaimia. Voi olla perusteltua väittää, että tätä radikaalia muutosta on edesauttanut esimerkiksi tietokoneen ja mekaanisen tekstintuotannon yleistäminen.

Kuva 3: Ilta-Sanomat.
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

¹⁶ Harmanen 2015, Opetushallituksen blogi

2000-luku

2000-luvun alun mallikirjaimet ovat graafikko & kalligrafi **Toivo Heiskasen** ja kalligrafi **Liisa Uusitalon** muotoilemat, ja toteutettu pohjoismaisten mallien pohjalta.¹⁷ Muotokieli on yksinkertaistunut entisestään ja kirjainten keskiakseli muuttunut vielä aavistuksen pystymmäksi. Tekstauskirjaimia ja sidoskirjaimia erottaa enää hienoinen kallistus, kevyet päätteet, ja pienet erot muotokielessä.

Huomattavimmat yksittäiset muutokset ovat käsialakirjoituksen gemena r, s ja f-kirjainten muodoissa, jotka ovat uudistuneet lähes täysin. Näiden kirjainten muotokielen kehityksen perusteella tätä 2000-luvun mallikirjaimistoa voisi luonnehtia tekstauskirjoituksen ja perinteisen kaunokirjoituksen yhteen sulautumaksi.

Tällainen tekstauksen- ja kaunokirjoituksen sekoitus tuntuu luonnolliselta siirtymävaiheen mallikirjaimistolta. Täysin sidoksettomaan mallikirjaimistoon siirtyminen olisi voinut olla tässä vaiheessa liian radikaalia, sillä jo edellisessä uudistuksessa tapahtuneet muutokset olivat huomattavia.

Tietyt yksityiskohdat näissä mallikirjamissa saattavat kuitenkin jo ohjailla sidoksettomaan kirjoitukseen. Gemena s -ja r-kirjainten sidokset tuntuvat tottuneelle kirjoittajalle epäluontevilta, mikä saattaa edesauttaa sidosten pois jättämistä. Sen sijaan u, n- ja m-kirjainten sidokset tuntuvat hyvin loogisilta. Tällaiset ristiriidat mallikirjamissa ovat voineet vaikuttaa käsialakirjoituksen kehitykseen ja aiheuttaa kuvan siitä, että koululaiset eivät enää ”osaa” kaunokirjoitusta.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Jj Kk Ll
Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Ss Tt Uu Vv
Ww Xx Yy Zz Åå
Ää Öö

Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss
Tt Uu Vv Ww Xx Yy
Zz Åå Ää Öö

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Kuva 4: Opetushallitus, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

¹⁷ Harmanen 2015, Opetushallituksen blogi

2010-luku

Uusimmat mallikirjaimet ovat typografi **Jarno Lukkarilan** muotoilemat ja näiden käyttöönoton myötä sidoskirjoituksen opetuksesta luovuttiin. Perusteena muutokselle oli digitaalisilla alustoilla kirjoittamisen lisääntyminen sekä nuorten käsialakirjoituksessa huomattu tekstauskirjainten yleistymisen.¹⁸

Lukkarilan *Alku*-kirjainperheeseen perustuvien mallikirjainten pyöreä muotokieli edesauttaa kirjainten välisten sidosten luontevaa syntymistä sellaisen kirjainten kohdalla joissa se on tarkoituksenmukaista vaikkei sidoksia olekaan mallikirjaimiin piirretty.¹⁹

Lukkarilan mallikirjaimisto seurailee mallikirjaimistojen kehityskaarta, mutta modernista muotokielestään huolimatta siinä on verrattain enemmän viitteitä vanhaan kuin edeltäjässään. Esimerkiksi gemena q-kirjaimen sekä versaali ja gemena z-kirjaimen poikkiviivat ovat olleet viimeksi käytössä 1950-luvun tyyppikirjaimistossa. Myös edellisessä uudistuksessa pois jätetty numeron 7 poikkiviiva on tehnyt paluun. Näitä muutoksia on perusteltu kirjainten ja numeroiden erottuvuuden parantamisella esimerkiksi matematiikassa tai arkielämän käsinkirjoitusta vaativissa tilanteissa. Nykyisen mallikirjaimiston numeron 7 poikkiviivainen muoto ja numeron 1 ”lipaton” muoto ovat esimerkiksi äänestyspaikkojen suosimat kirjoitustavat kyseisille merkeille.²⁰

Kuva 5: Jarno Lukkarila / Typolar 2016
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

18 Opetushallitus 2016 (edu.fi)
19 Lukkarila 2016 (alku.typolar.com)
20 Lukkarila 2016 (alku.typolar.com)

3. Koehenkilöiden käsialanäytteet

Opinnäytetyössäni avustavat koehenkilöt ovat kaksois- ja pikkuveljeni, joiden käsialanäytteiden pohjalta toteutan produktion.

Vanhempi koehenkilö on aloittanut peruskoulun vuonna 2002, nuorempi vuonna 2008. Vanhempi koehenkilö on käynyt koulun järjestämän esiopetuksen, nuorempi puolestaan päiväkodin esiopetuksen. Molemmat koehenkilöt ovat oppineet lukemaan peruskoulun ensimmäisellä luokalla, joten heidän suhteensa kirjaimiin ja käsin kirjoitukseen on syntynyt peruskoulun kirjoituksen opetuksen pohjalta. Molempien koehenkilöiden käsiala on vielä nykyäänkin, 24- ja 18-vuotiaina hyvin alkeellisella tasolla. He sopivat opinnäytetyöni tarkoituksiin ja tavoitteisiin hyvin, sillä heidän käsialansa ovat tietoisesta tyylittelystä riisuttuja ja kumpikin on suhtautunut käsinkirjoituksen opetteluun välttämättömänä pahana. Heidän suhteensa käsin kirjoitukseen on siis täysin päinvastainen kuin oma suhtautumiseni.

Koska molemmat koehenkilöt ovat käyneet peruskoulun ensimmäisen ja toisen luokan 2000-luvulla keskityn vertailussa tällöin käytössä olleisiin mallikirjaimiin. Vanhemman koehenkilön aloitessa peruskoulussa käsialakirjoituksen opetus on ollut murrosvaiheessa sillä uudet mallikirjaimet otettiin käyttöön asteittain, viimeistään vuoteen 2004 mennessä.²¹ Nuoremman koehenkilön kohdalla tämä sama mallikirjaimisto on ollut jo vakiintunut eikä uusia muutostarpeita oltu vielä löydetty.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss
Tt Uu Vv Ww Xx Yy
Zz Åä Ää Öö

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Jj Kk Ll
Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Ss Tt Uu Vv
Ww Xx Yy Zz Åä
Ää Öö

Koehenkilöiden opettelemat Heiskasen ja Uusitalon mallikirjaimet piirtosuuntineen.

Kuva 4: Opetushallitus, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

²¹ Opetushallitus 2004, 46-48

Vanhemman koehenkilön käsiala on puhtaasti tekstauskirjoitusta. Voisi olettaa, että käsialassa näkyisi viitteitä sidoskirjoitukseen ainakin sellaisten kirjainten kohdalla jotka ovat muotonsa puolesta luontevia sitoa toisiinsa, esimerkiksi gemena u -ja n.

Käsiala on jäänyt yleisilmeeltään selkeästi tekstauskirjoituksen tasolle, mutta jotkin kirjaimet ovat kehittyneet täysin omaan suuntaansa. Esimerkiksi G ja Q ovat hyvin erilaiset kuin näiden vastineet mallikirjaimistossa. Myös numeron 1 lipallinen muoto on omaksuttu jostakin muualta kuin mallikirjaimistosta.

Kirjainten ulkoisten piirteiden lisäksi kiinnostavia virheitä löytyy myös kirjainten piirtosuunnista- ja järjestyksestä.

A B C D E F G H
I J K L M N O P
Q R S T U V W X
Y Z Å Ä Ö

a b c d e f g h i j
k l m n o p q r s t u v w x
y z å ä ö

Nuoremman koehenkilön käsialassa on enemmän viitteitä sidoskirjoitukseen. Käsialassa on sidoskirjoitukselle ominaista kallistusta, joskin kallistuksen suunnassa ja määrässä on paljon vaihtelua kirjainten välillä. Nuorempi koehenkilö on selkeästi omaksunut sidoskirjoituksen piirteitä enemmän kuin vanhempi koehenkilö. Nuoremman koehenkilön käsialassa on myös enemmän persoonallisia yksityiskohtia. Paremmin omaksuttu sidoskirjoitus on mahdollisesti edesauttanut näiden persoonallisten piirteiden syntymistä.

Kirjainten piirtosuunnissa- ja järjestyksessä on samankaltaisia virheitä kuin vanhemman koehenkilön käsialassa.

A B C D E F
G H I J K L M
N O P Q R S T U
V W X Y Z Å Ö

a b c d e f g
h i j k l m n o p q r
s t u v w x y z å ö

Vaikka molemmat koehenkilöt ovat oppineet samat mallikirjaimet, on kiinnostavaa, että vanhempi koehenkilö on piirtänyt numeron 1 lipallisessa muodossa, nuorempi puolestaan lipattomassa muodossa. Numeron 7 kohdalla pätee sama päinvastaisuus: vanhempi koehenkilö on piirtänyt numeron ilman poikkiviivaa, nuorempi poikkiviivan kanssa.

2000-luvun uudistuksen jälkeen numeron 7 poikkiviiva päätettiin lisätä mallikirjaimistoon, kun edellisessä uudistuksessa siitä oli luovuttu. Koehenkilöiden käsialat ilmentävät siis hyvin myös sitä, miten mallikirjaimia on uudistettu käsialassa spontaanisti tapahtuvien muutosten pohjalta.

0 1 2 3 4 5 6 7 8
9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5

Produktioni kannalta erityisen kiinnostavaa on molempien koehenkilöiden samanlainen, väärä, mutta kiinnostavalla tavalla persoonallinen tapa piirtää versaali Q-kirjain ja etenkin sen poikkiviiva. Molemmat koehenkilöt piirtävät Q-kirjaimen poikkiviivan oudon kulmikkaaksi. Tämän voi olla mallikirjaimiston Q-kirjaimen peruja, jossa poikkiviiva kaartuu kevyesti molemmista päistään. Koehenkilöiden käsialassa nuo kaaret on vain piirretty terävämmiksi kulmiksi.

Q Q

4. Kirjainmuotoilun perusteet

Latinalaiset painokirjaimet ovat kehittyneet tasaterä- ja sivellinkirjoituksen pohjalta ja näiden kirjainmuodot perustuvat tasaterä- ja sivellinkirjoituksen luomaan kontrastiin.²² Kirjainmuotojen kontrastista puhuttaessa tarkoitetaan leveämpien ja paksumpien vetojen välistä paksuuseroa. Tasaterällä piirrettäessä terä pidetään 30 asteen kulmassa, jolloin terän asento määrittelee kirjaimeen syntyvän kontrastin, siis kirjaimen linjojen väliset paksuuserot.²³

Hollantilaisen kirjainmuotoilija **Gerrit Noordzijn** termi tasaterällä piirtämiselle on *translaatio* eli siirtäminen, sillä piirtovälineen kulma pysyy koko ajan samana. Piirtovälineestä huolimatta on tärkeää, että linjat piirretään aina vetäen, ei työntäen. Käytännössä tämä tarkoittaa linjojen piirtämistä ylhäältä alaspäin. Gerrit Noordzij onkin todennut, että veto on kirjoituksen peruselementti, ei yksittäinen kirjain.²⁴

Hiusterällä piirrettäessä kontrastit määrittyvät sen mukaan, miten paljon terää painetaan alustaan. Jotta kirjoitustapa muistuttaa vetämistä eikä työntämistä tulee hiusterää painaa kirjoitusalueeseen vain alaspäin vedettäessä. Gerrit Noordzijn määritelmän mukaan hiusterällä piirrettäessä tapahtuu *ekspansio*, eli laajentuminen, kun hiusterää alaspäin vedettäessä ja samalla painettaessa sen piirto jälki laajenee terän päästäessä enemmän mustetta alustalle.²⁵

Perinteisten kirjaintyyppien muotokieli perustuu vahvasti näiden piirtovälineiden ominaisuuksiin. Kirjainmuotoilussa myös virheet määritellään usein sen perusteella miten ne laiminlyövät näitä piirtovälineistä luontaisesti syntyviä kontrasteja ja kirjainmuotoja. Kokeelliset display-tyyliset kirjaintyypit ovat osin etääntyneet näistä perinteisistä piirtovälineen määrittämisestä kirjainten perusmuodoista.²⁶ Display-tyylisten kirjaintyyppien muotoilu perustuu uusien graafisten muotojen ja linjojen löytämiselle ja näiden käyttämiseen kirjainmuotojen osana.²⁷ **Markus Itkonen** toteaa kirjassaan *Kirjaintyypit- ja tyyli*, että display-tyyliset kirjaintyypit ovat ikään kuin graafisia liikennemerkkejä²⁸.

Vaikka kokeellisen kirjainmuotoilun tavoitteena ei olekaan perinteisten, loogisten kirjainmuotojen tavoittelu, ovat perinteiset piirtovälineet silti oiva apu kirjainmuotojen rungon määrittelyssä. Esimerkiksi englantilaisen kirjainmuotoilijan **Stanley Morrison** mukaan perinteisten kirjoitusvälineiden hyödyntämättä jättäminen tuottaa kirjainmuotoilijalle vain turhaa työtä. Morrison toteaa, että oikeanlainen kirjoitusväline hoitaa osan muotoilutyöstä kirjainmuotoilijan puolesta.²⁹ Tätä näkökulmaa myötäillen kalligrafi ja *Johnston*-kir-

jaintyyppin kehittäjä **Edward Johnston** on todennut, että vaikka kirjainmuotoilijat eivät voisikaan käyttää perinteisiä kirjoitusvälineitä muotoilutyön tukena, näiden merkitys ja vaikutus kirjainmuotoiluun on silti hyvä tiedostaa.³⁰

22 Hakala 2018, Typografia 3-kurssimateriaalit
23 Hakala 2018, Typografia 3-kurssimateriaalit
24 Hakala 2018, Typografia 3-kurssimateriaalit
25 Hakala 2018, Typografia 3-kurssimateriaalit
26 Itkonen 2015, Kirjaintyypit- ja tyyli, 92
27 Itkonen 2015, Kirjaintyypit- ja tyyli, 92
28 Itkonen 2015, Kirjaintyypit- ja tyyli, 92
29 Stanley Morison 1926, Type designs of the past and present.
(Siteerattu sivustolla: *Notes on writing as a basis for type design*, Frank E. Blokland, 2014)

30 Edward Johnston 1971, Formal Penmanship and other papers.
(Siteerattu sivustolla: *Notes on writing as a basis for type design*, Frank E. Blokland, 2014)

BRITANNICA BOOTCAMP

Artist: Jakub Jansa
Exhibition title: Britanica Bootcamp
Club of Opportunities 4
Venue: CEAAC, Strasbourg, France
Date: September 20 - October 28, 2017

Kuva 6: Tsekkiläisen kirjain-
muotoilijan, **Jan Horcikin**
display-tyylinen kirjaintyyppi
niille ominaisesti otsikkokäytössä.
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

Kuva 7: Eliott Grunewaldin display-tyylinen *Kerozene* kirjaintyyppi (yllä)
Kuva 8: Colin Doerfflerin nimeämätön display- tyylinen kirjaintyyppi (alla).
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

Toivo 7.0

aamua jeppi guggeni hihhuli ilimato jojo kakkeli lalleri
mummu sunnuntai hoopoo opperqan

ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTU VWXYZ Ä Å Ö

aaaa b c d e e f g g g h h i i j j k k k l l m m m n n n o o o o p p p p

q r r s s t t t u u u v v w x y y z ä å ö

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

! # % & / () = ? * + - : ; , .

Kuva 9: Kaksplus-lehdelle piirretty
Toivo 7.0 kirjaintyyppi vuodelta 2012.

Kirjaintyyppi perustuu 7-vuotiaan **Toivo**

Lindholmin käsialaan ja sen on viimeistellyt
graafinen suunnittelija **Jarkko Hyppönen**.¹

Toivo-kirjaintyyppissä käsialamainen yleisilme on
pyritty tietoisesti säilyttämään, kun taas omassa
produktiossani tavoitteenani on muotoilla käsi-
alassa esiintyvien piirteiden pohjalta uusia kirjain-
muotoja. Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

¹ Markkinointi & Mainonta 2012, "Kaksplussalle oma fontti"

Produktio

1. *Produktio:* *Lähtökohdat*

Opinnäytetyöni produktio on käsialanäytteiden pohjalta toteutettu display-tyylinen kirjaintyyppisarja, jossa tutkin kuinka virheitä ja väärin tekemistä voi hyödyntää kirjainmuotoilullisen inspiraation lähteenä. Produktion tavoitteena oli kehittyä kokeellisessa kirjainmuotoilussa ja löytää minulle sopiva tapa tehdä luovaa kirjainmuotoilua.

Produktiossa halusin yhdistää oppimani kirjainmuotoihin- ja muotoiluun liittyvät säännönmukaisuudet luovaan ja vapautuneeseen työskentelyyn. Tämän ongelmalliselta tuntuneen yhtälön ratkaisemiseksi päätin toteuttaa produktioni käsin. Tavoitteeni oli saavuttaa työskentelyssäni sama leikillinen suhtautuminen, mikä minulla oli kirjainten piirtämiseen ennen alan opiskelua.

Taustatutkimuksen avulla pyrin ymmärtämään laajemmin kuinka virheellinen käsiala on kehittynyt jotta voisin ammentaa inspiraatiota tekemiseeni myös kirjainten piirtosuuntiin liittyvistä virheistä ulkoisten virheiden lisäksi. Ymmärtämällä mekaaniset virheet pystyisin toisintamaan virheitä myös muihin kirjaimiin, ja tämän pohjalta rakentamaan joko yksittäiseen tai useampaan virheeseen perustuvan kirjainsarjan.

Inspiraatio

Kun idea produktiosta muotoutui, olin tilanteessa, jossa kiinnostus ja ahdistus kirjainmuotoilua kohtaan olivat yhtä suuria. Kiinnostuksen kohteeni kirjainmuotoilun alalla olivat siirtyneet kokeellisen kirjainmuotoilun suuntaan, mutta inspiraation hakeminen sen parista tuntui vain vetävän minua syvemmälle kykenemättömyyden tunteeseen, ei edesauttavan tilanteesta ulospääsyä.

Kun näin kiinnostavia display-tyylisiä kirjaintyypppejä, en juurikaan inspiroitunut, vaan ahdistuin vain lisää siitä kykenemättömyyden tunteesta ja luovuuden vähyydestä mikä minuun iski, kun yritin itse kokeellista kirjainmuotoilua. Samaan aikaan kuitenkin tuntui, että minulla oli ideoita ja jotakin annettavaa tällä osa-alueella. Kyky tämän toteuttamiseen vain puuttui.

Tämän pohjalta päädyin tarkastelemaan omia töitani ajalta jolloin en vielä ollut opiskellut kirjainmuotoilua ja jolloin suhtautumiseni siihen oli hyvin leikillinen, joskin amatöörimäinen. Tarkasteltuani vanhoja töitani huomasin, että ennen opiskelun aloittamista olin työskennellyt pelkästään käsin, kun taas nykytilanteessa tietokone oli minulle luontevin työskentelyväline.

Kolmannen opiskeluvuoden aikana olin vaihto-oppilaana Konstfackissa, Tukholmassa, jossa käsin tekemisen kulttuuri oli huomattavasti vahvempi kuin mihin olin omassa koulutusohjelmassani tottunut. Tämä auttoi minua näkemään käsin tekemisen mahdollisuudet. Omien vanhojen käsin piirrettyjen töiden tarkastelu sai minut myös pohtimaan josko juuri työvälineen vaihtaminen mahdollistaisi luovan tekemisen ja auttaisi pääsemään eroon lukkiutuneesta tilasta.

Tuntui kuitenkin, että esteettiset mieltymykseni ja käsin tekeminen eivät sopisi yhteen. Display-tyylisissä kirjaintyypeissä minua miellyttävät piirteet jotka ovat osin kirjainmuotoiluun käytettyjen tietokoneohjelmien tuottamia. Käsialamaiset ja käsin piirretyt script-tyyliset kirjaintyyppit taas ovat täysin vastoin omia esteettisiä mieltymyksiäni. Käsin tekeminen tuntui kuitenkin tarkoituksenmukaiselta tämän production kohdalla, sillä tavoitteeni oli saavuttaa kirjainmuotoiluun samanlainen suhde kuin lapsena. Ymmärsin myös, että käsin työskentelemällä pääsisin paremmin kosketuksiin keräämieni käsialanäytteiden kanssa ja pystyisin hyödyntämään niitä tehokkaammin.

Vaihto-opiskelun aikana tutustuin tsekkiläisen kirjainmuotoilijan **Petra Docekalován** töihin. Petran kirjainmuotoiluprosessi perustuu lettering-tekniikalle, joskin viimeistely on usein tehty digitaalisesti ja Petra käyttää lettering-tekniikalla piirrettyjä kirjaintyypppejä fonttien tapaan. Petran töissä yhdistyy käsin tekeminen sekä minua miellyttävä estetiikka. Petran töihin tutustuminen laajensi käsitystäni käsin tekemisen estetiikasta ja motivoi kokeilemaan käsin työskentelyä.

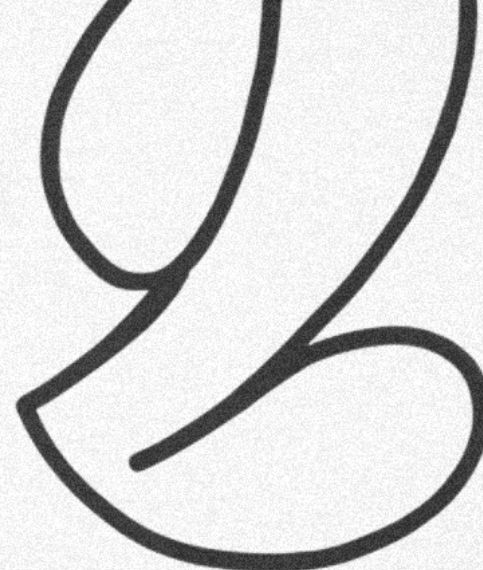
Kuva 10, s. 38-39: Petra Docekalován

lettering-tyylistä kirjainmuotoilua.
Tarkemmat kuvatiedot s. 69.

H I J K
L M N O P
Q R S T U
V W X Y Z

1 2 3
4 5 6
7 8 9

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
3 1

h i j k l m n
o p q r s t u
v w x y z

2 3
5 6
8 9

GIN &
TONIC

1 1 1 1 1

1 2 3
4 5 6
7 8 9

72°
Limo

Franky

1 2 3
4 5 6
7 8 9

A B C D E F
G H I J K L M
N O P Q R S T
U V W X Y Z

now
236-

HOVĚZI
199,-

110 T 110

2. Produktio: Toteutus

Suunnittelu

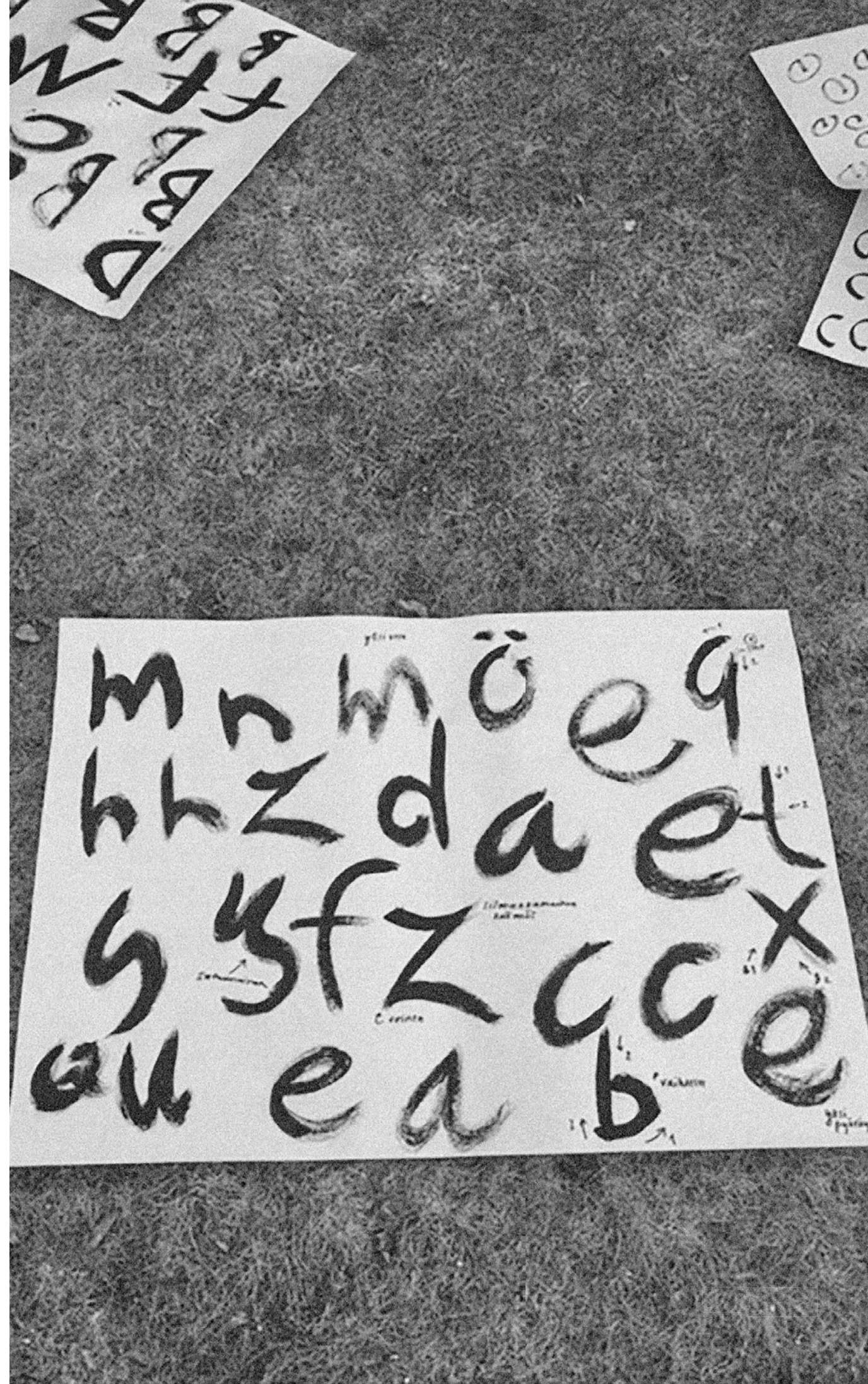
Kerätessäni käsialanäytteitä produktiota varten en ohjeistanut koehenkilöitä erikseen tekstaus- tai kaunokirjoitukseen tai piirtämään kirjaimia samankokoisina. Kiinnostavinta oli nähdä käsiala juuri sellaisena kuin se on, ja ohjeistus olisi voinut ohjailla koehenkilöitä kirjoittamaan siistimmin.

Käsin työskentelyä lukuunottamatta en tehnyt rajausta sille, millaisia työvälineitä käyttäisin. Kokeiluja varten hankin kaikenlaisia välineitä suurista pensseleistä lyijykyniin ja kirjainmuotoilun avuksi tusseja joiden piirtojalji muistuttaa tasaterän jälkeä.

Päätin myös, että en erottele koehenkilöiden käsialanäytteitä toisistaan, vaan sekoittelen löytämiäni piirteitä vapaasti keskenään riippumatta siitä kumman käsialasta ne on poimittu.

Ensimmäiset luonnokset

Ennen luonnostelun aloittamista olin jo perehtynyt koehenkilöiden käsialoihin taustatutkimuksen yhteydessä ja löytänyt niistä joitakin kiinnostavia yksittäisiä kirjaimia. Minulla oli myös yleiskuva siitä, millaiset mekaaniset virheet toistuvat piirtosuunnissa -ja järjestyksessä. Alkuvaiheessa piirsin kirjaimia paljon ja vapaasti erilaisilla välineillä. Työskentelyni tavoitteena oli omaksua väärät piirtosuunnat ja kirjainten liikeradat sekä vain totutella käsin tekemiseen. Kirjasin myös jatkuvasti ylös kiinnostavia yksityiskohtia jotka huomasin vasta kun aloin itse ”matkimaan” käsialanäytteiden kirjaimia.

Lettering-tekniikka

Luonnostelun edetessä siirryin lettering-tekniikkaan, eli piirsin kirjaimia käsin ilman mallia, mutta kuitenkin pyrkien muotokielen yhtenäisyyteen. Yhdistelin kirjaimiin väärää ja oikeaa – piirsin kirjainten alkuperäisiä muotoja pitäen piirtovälineen 30 asteen kulmassa. Väärän ja oikean yhdistämisestä tein useita eri variointeja. Tämä työskentelytapa tuntui kuitenkin liian pinnalliselta, sillä tavoitteenani ei ollut piirtää vain siistittyä versiota käsialanäytteistä.

Tämä työskentelytapa auttoi minua kuitenkin huomaamaan kirjaimissa uusia yksityiskohtia ja ohjasi keskittymään yksittäisten kirjainten kiinnostaviin piirteisiin, eikä vain noudattamaan alkupe- räisiä kirjainmuotoja orjallisesti. Työskentely oli helppoa ja suju- vaa, kunnes tuntui, että yksityiskohtiin keskittyminen kokonais- ten kirjainten sijasta oli vienyt minut liian kauas käsialanäytteistä. Tuntui, että olen umpikujassa.

Päätin pyytää koehenkilöiltä uudet käsialanäytteet ja aloittaa työskentelyn osittain alusta. Tein nopeita ja vapaita luonnoksia nyt yhdistellen kaikkia käsialanäytteitä toisiinsa. Huomasin, että jotkin käsialan kirjaimista olivat erilaisia, kuin ensimmäisissä käsialanäyt- teissä. Tämän huomattuani tuntui hyväksyttävältä, että käsialan kir- jainten ja minun piirtämieni kirjainten yhteys ei ollut ilmiselvä.

Tarkasteltuani kaikkia käsialanäytteitä ja piirtämiäni luonnoksia valitsin niiden joukosta yhdeksän kirjainta, joiden pohjalta aloin muotoilemaan lopullisia kirjainmalleja.

ë Q G

g s a

z f B

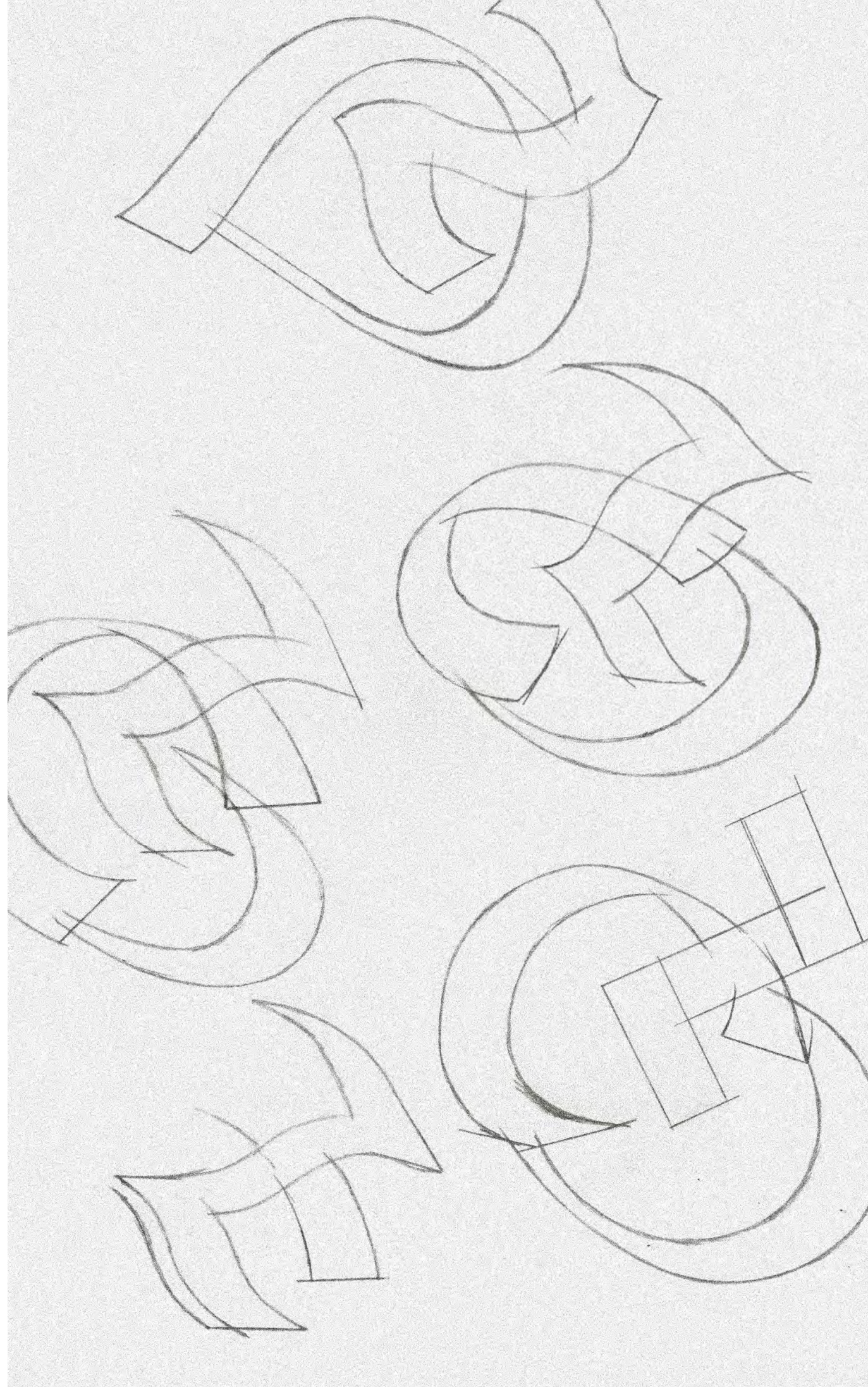
ë Q G

g s a

z f B

Kirjainmallien muotoilu

Päätin, että jatkan valitsemieni kirjainten työstöä täysin vapaasti, enkä enää käytä näytekirjaimia mallina tai edes viitteellisenä apuna suunnittelussa. Käsialanäytteet olivat inspiroivia ja ne auttoivat minut alkuun, mutta yrittäessäni noudattaa käsialakirjaimia kuin malleja päädyin samaan lukkiutuneeseen tilaan josta ulos pääseminen oli produktioni alkuperäinen tavoite. Unohdettuani näytekirjaimet aloin tehdä omia luovia ratkaisuja ja näytekirjainten sijaan inspiroiduin itse piirtämistäni muodoista, en enää suoraan näytekirjaimista.

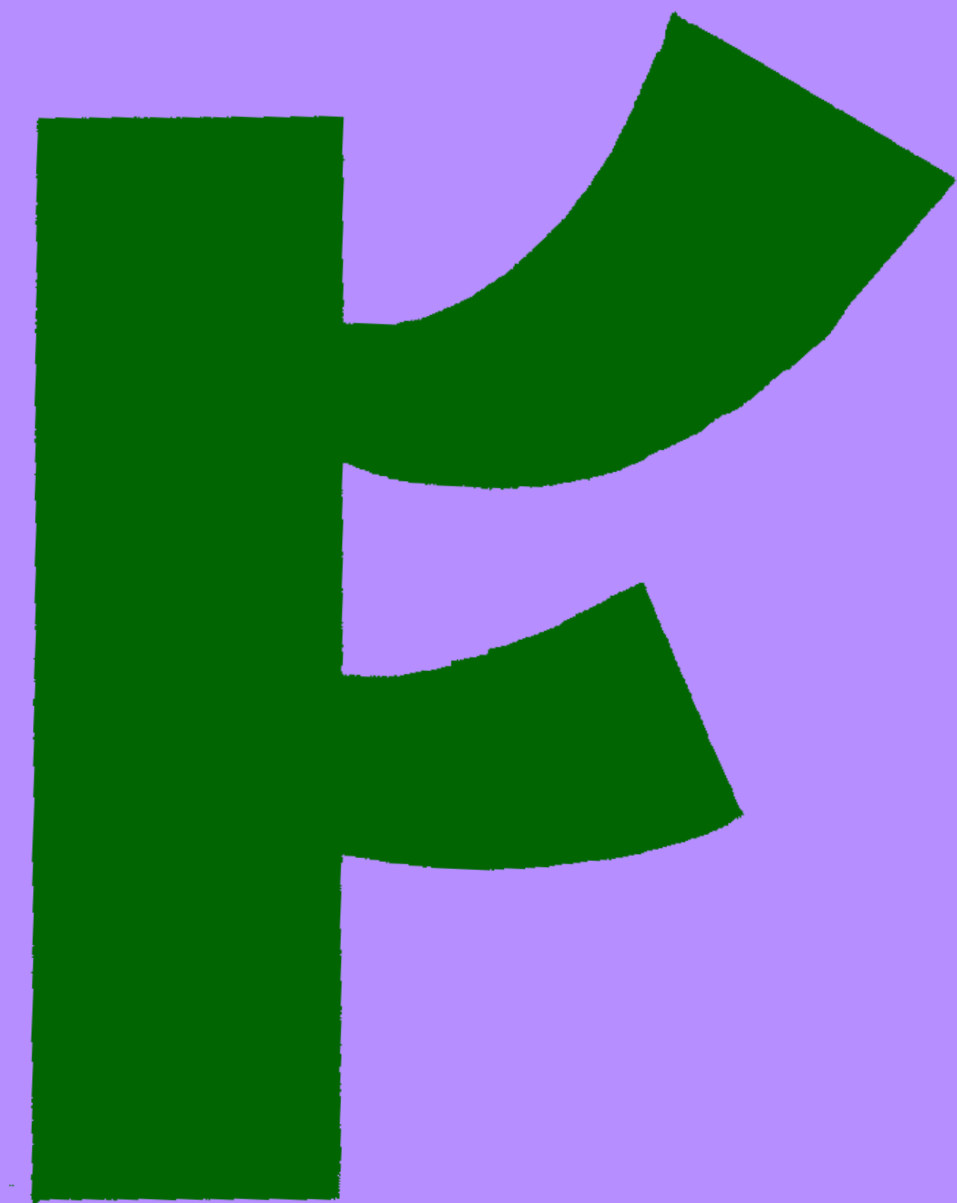

3. Valmis produktio:

Kirjainmallit
display-tyylisen
kirjaintyyppin pohjaksi

Q : Miltä
systä tuntuu
opetella
käsiä-
kirjoitusta
alasteella?
Kerro se, mikä
tulee ihan
ekana
mieleen.

0 1 2 3
4 5 6 7
8 9 ? !

A: Ihän
turhaa ja
ärsyttävää.

Q: Mitä
mieltä oot
käsin-
kirjoittamisen
opetuksesta
koulussa?

A: Hyvä, että
opetetaan
sama linja
kaikeille että
jensi
ymmärtää
toistensa
käsiä.

ନ ଗ

ଗ ଟ

ଗ ଟ

ଟ ଟ

ଟ ଟ

ଗ ଟ

Johtopäätökset ja reflektointi

Johtopäätökset

Produktioni tavoitteena oli tutkia kuinka väärin tekemistä ja sääntöjen kiertämistä voi hyödyntää inspiraationlähteenä kirjainmuotoilun alalla, joka on kenties graafisen suunnittelun sääntöuskollisin osa-alue. Henkilökohtainen tavoitteeni produktion toteuttamisessa oli päästä eroon sääntöjen aiheuttamasta kykenemättömyyden tunteesta joka haittasi luovaa työskentelyä.

Produktiota toteuttaessa oli kiinnostavaa pohtia, onko sääntöjen kiertäminen ja niiden rikkomisesta inspiroituminen hyväksyttävää alalla, joka suurilta osin syystäkin pohjautuu säännönmukaisuuteen. Kirjaintenhan on tarkoitus toimia välineinä, jotka välittävät viestin ja tekevät sen ymmärtämisen helpoksi. Tämä helpon luettavuuden ja selkeyden korostaminen tärkeimpänä tavoitteena on läsnä sekä kirjainmuotoilussa, että peruskoulun opetussuunitelmassa, jossa määritellään raamit sujuvalle ja selkeälle käsialakirjoitukselle. Opetussuunnitelmassa kuitenkin mainitaan myös, että käsialakirjoituksen mallikirjainten on tarkoitus edesauttaa persoonallisen käsialan kehittymistä, muttei ohjailla sitä liiaksi. Siinä missä on toivottavaa, että mallikirjainten pohjalta kehittyy persoonallinen käsiala, kirjainmuotoilun sääntöjen pohjalta tulisi kehittyä pääsääntöisesti näitä sääntöjä noudattavia kirjaintyypppejä. Mikäli kirjaintyyppi ei noudata sääntöjä, keksitään niille helposti uusia nimityksiä, kuten lettering, tai graafinen liikennemerkki.³¹

Ehkä näin orjallinen sääntöihin ripustautuminen ei ole tarkoituksenmukaista edes kirjainmuotoilun kaltaisella alalla, vaan kokeellisempaan kirjainmuotoiluun tulisi suhtautua kuten käsialakirjoitukseenkin. Kirjainmuotoilun säännönmukaisuuksien laiminlyöminen voisi siis olla jopa toivottavaa display-tyylisten kirjaintyyppien kohdalla, jolloin näitä ei tarvitsisi tulkita virheellisiksi, sillä periaate tekemisen taustalla ei ole noudattaa sääntöjä, vaan kehittää niiden pohjalta uusia kirjainmuotoilun tapoja.

Produktiossani väärin tekemisestä inspiroituminen ja sääntöjen kiertäminen ei välttämättä näy lopputuloksessa radikaaleina virheinä, vaan ainoastaan inspiraation lähteenä muuten jokseenkin säännönmukaiselle tekemiselle. Display-tyylisten kirjaintyyppien muotoilussa virheiden korostaminen ja näistä inspiroituminen muotoiluprosessin alussa oli minulle helppo tapa päästä prosessissa alkuun, sillä virheiden tarkastelu tarjosi vaihtoehdon sääntöjen tarkastelulle.

Produktion aikana huolehdin ajoittain siitä, että yhteys käsialanäytteiden ja piirtämieni kirjainten välillä ei ole ilmeinen. Jälkikäteen tarkasteltuna oli kuitenkin kehittävämpää huomata, että kykenin hyödyntämään inspiraatiomateriaalia ilman, että toistin tai kopioin sitä suoraan.

Produktioni herätti minut pohtimaan entistä enemmän sitä, onko perusteltua, että kirjainmuotoilun sääntöjen oppiminen koetaan

välttämättömäksi ensimmäiseksi askeleeksi kirjainmuotoilun opiskelussa? Onko sääntöjen opettelu virheiden välttämiseksi tarpeellista, kun sääntöjen kiertäminen voi toimia inspiraationlähteenä myös sääntöuskollisella alalla. Hyödynsin produktiossani tietenkin oppimiani kirjainmuotoilun sääntöjä ja perinteisiä työskentelytapoja, mutta inspiraatiomateriaalina käyttämäni käsialanäytteet olivat täysin kirjainmuotoilun sääntöjen vastaisia. Tässä produktiossa siis toteutin perinteisen kirjainmuotoilun oppimisprosessin väärin päin – aloitin muotoilun väärin piirrettyjen kirjainten pohjalta ja yhdistelin muotoilun aikana kirjainten vääriä muotoja oikeaan tekniikkaan. En suoraan korjannut virheitä missään vaiheessa, vaan annoin niiden ohjata muotoilutyötä, jossa kuitenkin käytin oikeita tekniikoita.

Reflektointi

Toivoin käsin tekemisen auttavan minua työskentelemään vapaammin ja pääsemään eroon sääntöjen aiheuttamasta ”lukosta”. Produktioni aikana käsin luonnostelusta tuli luontevaa ja itselleni sopiva kirjainmuotoilun tapa. Käsin piirtäen myös kirjainmuotojen hahmottaminen oli helpompaa. Runsaan toiston myötä tuntui, että kirjainten piirtäminen sujui kuin käsialakirjoitus – muodot syntyivät luonnostaan liikeratojen opettelu tuloksena. Tämä työskentelytapa muistuttaa menetelmää, jolla kirjainten piirtämistä peruskoulussa opetetaan. Saman menetelmän hyödyntäminen myös kirjainmuotoiluun oli siis hyödyllistä.

Vaikka käsin tekeminen tuntuikin myös omaksi yllätyksekseni hyvin luonnolliselta, en silti saavuttanut käsin työskennellen toivomaani viimeistelyn tasoa ollakseni produktioon täysin tyytyväinen. Tämän vuoksi luonnehtisin produktioni lopputulosta display-tyylisten kirjaintyyppin tai tyyppien mallikirjaimiksi. Produktion jatkokehityksenä aion viimeistellä piirtämäni kirjaimet tietokoneella yhtenäiseksi kokonaisuudeksi jonka tulen esittelemään TypoCraft Helsingin näyttelyssä elokuussa 2019. Kirjainten siistimisen lisäksi jatkokehittelyn aikana aion keksiä tavan, jolla voin esitellä produktioni niin, että sen koko kehityskaari tulee ilmi.

Olen iloinen ja ylpeä siitä, että produktion toteuttamisen myötä olen löytänyt itselleni sopivan työskentelytavan vaikka lopputulos vaatiikin vielä työstöä. Ymmärsin myös, että kehittyäkseni kirjainmuotoilijaksi, minun ei ole välttämätöntä hallita perinteisiä kirjainmuotoilutekniikoita tai sääntöjä täydellisesti vaan voin tehdä kirjainmuotoilua omin ehdoin.

Inspiraationlähteen ja lopputuloksen yhtäläisyyden tarkastelu tässä produktiossa auttoi minua ymmärtämään myös inspiroitumisprosessia paremmin yleisellä tasolla. Produktion aikana olin ajoittain liian kiinnittynyt ajatukseen siitä, että inspiraationlähteen tulisi näkyä lopputuloksessa selkeästi. Jälkikäteen tarkasteltuna inspiroitumisen tapa, jossa inspiraatiomateriaali kannustaa luovaan ajatteluun ja

31 Itkonen, kirjaintyyppit ja tyyli, 92.

edesauttaa uusien ideoiden syntymistä on mielestäni hieno saavutus. Se on myös tehokkaampi tapa hyödyntää inspiraatiomateriaalia, kuin tietoinen pyrkiminen inspiraatiomateriaalin ja lopputuloksen yhtäläisyyden tunnistettavuuteen.

Lopuksi

Produktioni tulosten yhteenvetona ja vastauksena tutkimuskysymykseeni väitän, että sääntöjen unohtaminen tai kiertäminen voi parhaassa tapauksessa johtaa luovempaan työskentelyyn ja sen myötä myös tekemisen vapautumiseen. Kirjainmuotoilun sääntöjen laiminlyöminen tai niiden kiertäminen voi toimia inspiraationlähteenä vaikka tavoitteena olisikin muotoilla vakavasti otettavia ja laadukkaasti toteutettuja kirjaintyyppejä. Sääntöjä voi siis rikkoa niitä silti noudattaen, eikä virheitä tarvitse toistaa, vaikka niistä inspiroituisikin.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Hakala, Hanna 2018

Aalto yliopiston visuaalisen viestinnän muotoilun kandiohjelman Typografia 3-kurssin kurssimateriaalit 2018.

Itkonen, Markus 2015

Itkonen, Markus: Kirjaintyytit- ja tyyli, RPS-Yhtiöt, Helsinki 2015

Opetushallitus 2004

Opetushallitus: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 - Äidinkielen opetussuunnitelman sisällöt ja oppimistavoitteet, Opetushallitus, 2004.

Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä 2000

Pohjoismainen käsinkirjoittamisen ideointiryhmä:
Käsinkirjoittaminen vuonna 2000-esite, Helsinki, 2000.

WSOY Oppimateriaalit 2001

Mervi Wäre, Markku Töllinen : Salainen Aapinen, WSOY, Porvoo, 2001.

WSOY Oppimateriaalit 2007

Mervi Wäre, Markku Töllinen, : Salainen Aapinen, WSOY, Porvoo, 2007.

Verkkolähteet

Blokland, Frank.E 2014

Notes on Writing as a Basis for Type Design, 2014.
(www.lettermodel.org/?p=391)

Harmanen, Minna 2015

Opetushallituksen blogi - ”Sujuvasti käsin ja näppäimillä”, 2015.
(oph.fi/ajankohtaista/blogi/101/0/sujuvasti_kasin_ja_nappaimilla)

Lukkarila, Jarno / Typolar 2016

Alku-kirjainperhe (alku.typolar.com), 2016.

Markkinointi & Mainonta 2012

”Kaksplussalle oma fontti”, 2012.
(marmai.fi/uutiset/kaksplussalle-oma-fontti-6286208)

Opetushallitus (edu.fi) 2016

Opetussuunnitelma 2016, Äidinkielen opetusmateriaalit.
(edu.fi/perusopetus/aidinkieli/ops2016_tukimateriaalit_suomen_kieli/kirjaimet_numerot_ja_muut_merkit)

Kaikki verkkolähteet on tarkastettu 11.5.2019.

Kuvalähteet

Kuva 1, s. 13: Ilta-Sanomat, 2016 ”Kaunokirjoituksen opetus loppuu – katso, miten kauno muuttui vuosikymmenien aikana” artikkeli (is.fi/kotimaa/art-20000001179487.html)

Kuva 2, s. 14: Ilta-Sanomat, 2016 ”Kaunokirjoituksen opetus loppuu – katso, miten kauno muuttui vuosikymmenien aikana” artikkeli (is.fi/kotimaa/art-20000001179487.html)

Kuva 3, s. 15: Ilta-Sanomat, 2016 ”Kaunokirjoituksen opetus loppuu – katso, miten kauno muuttui vuosikymmenien aikana” artikkeli (is.fi/kotimaa/art-20000001179487.html)

Kuva 4, s. 17 & 21: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 - Äidinkielen opetussuunnitelman sisällöt ja oppimistavoitteet, Liite 1.

Kuva 5, s. 18: Jarno Lukkarila / Typolar (alku.typolar.com)

Kuva 6, s. 28: Jan Horcikin kirjainmuotoilua
janhorcik.tumblr.com

Kuva 7, s. 30: Eliott Grunewald - Kerozene
www.eliottgrunewald.com

Kuva 8, s. 30: Colin Doerfflerin kirjainmuotoilua
<http://colindoerffler.com> / Instagram: @colindoerffler

Kuva 9, s. 32: Toivo 7.0-fontti, Kaksplus / Tuija Tarkainen
(Tuija Tarkiaisen sähköpostitse välittämä)

Kuva 10, s. 38-39: Petra Docekalova
www.petra-d.com / Instagram: @petra.typo